

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

Excursió retrospectiva a la vella Barcelona

LAYE, CIUTAT IBÉRICA, TRANSFORMADA EN «BARCINO» COLONIA ROMANA. — A la *Layetania* o *Lalletania*, li donà nom una ciutat *Laye*, que encunyà monedes ibèriques ab lo nom de *Laiesken* y qual existencia y historia ha escapat, fins lo segle XIX, al conexement dels escriptors de la nostra terra. *Laye* o *Lalle* era una de tantes poblacions autóctones de la costa ibèrica, que, si judicam per la escassetat de ses monedes, tindria una importancia similar a la de les altres vehines poblacions de *Betulo* y *Iluro* y molt inferior a la de *Cose*, capital de la *Cosetania*, y una de les primeres ciutats de la *Iberia*.

Com los orígens de les poblacions ibèriques son tots ells desconeguts, no tenen fonament les hipòtesis de creure a unes ciutats més antigues que a les altres, a que tant aficionats se mostraren los antics escriptors. Eximeniç pertany a aquest nombre, titulant un capítol «Qui ensenya per incident, que, pus antiga ciutat es barcelona que no es terragona».*

Si be de la *Layetania* se'n havian ocupat los historiadors donantli una importancia molt relativa y establint distinció ab la *Laletania* o *Lalletania*, de la població que donà nom a la comarca o provincia ibèrica, de *Laye*, lo primer que se'n ocupà y la situà d'una manera molt indicada a Barcelona, fou l'ilustradíssim P. Fidel Fita, a qui seguí sense dubtar En Salvador Sanpere y Miquel. Sense entrar al

* Francesch Eximeniç *Dotzen libre de crestia qui es de regiment de princeps*, cap. XXIII.

fons de la disquisició històrica, tenim per indubtable, que, *Laye* fou lo nom de Barcelona, abans que la dominació romana'ns portés la sua civilització y lo cambi de costums.

Hi ha dos fets incontrovertibles y molt generalisats en la època ibèrica : la mutació de lloch de les poblacions autòctones y los cambis dels seus noms. Com a causa coneguda de transmutarse de lloch exes poblacions, deurem posarhi les continúes guerres y invasions de la temporada de lluytes entre Roma y Cartago, prescindint d'altres algarades o irrupcions de pobles mes o menys afíns, o llunyans.

Los poblats ibèrichs tingueren d'encastellarse als cims de montanyes naturalment defensables. Derrera murs mes o menys resistents, se distribuïan los pobles, hi recullían lo millor que tenían, resistint los continuats actes de força. Un poblat de la antiga *Betulo*, ha descobert En Sagarra, en ses excursions del puig *Castellar*, terme de Santa Coloma de Gramanet. La veu popular ha conegut per *Castellar* y *Castelló*, a los debils murs o apilonaments de pedra, devallants de la civilització ibèrica. Es comprovadíssim, en tots los llochs axis denominats, haverhi senyals de nostra primera època històrica. Son aquí los *Castellars* o *Castellós* l'equivalent dels *castros* de Galicia, dels *Castejons* de Castella y Navarra, dels *Castelars* del S. d'Espanya.

Aquestes poblacions fortes, evolucionaren fonament, al canviar les condicions generals de la terra ibèrica. Passats los temps de lluyta, imperant la pau al Imperi Romà y extenent la Metropoli sa civilització a totes les Provincies, les ajuntà una magnífica xarxa de carreteres facilitant lo pás dels rius en hivern y la travessia de les montanyes mes enesprades. Los pobles ibèrichs cambiaren llurs emplaçaments y vingueren a establirse junt a dites vies. Del segle I de J. C. arrenquen fundacions de ciutats hispanes fetes de nova planta, en llochs diferents dels primitius. Ciutats, que, resultan construïdes, inseguint lo patró de les colonies romanes, ço es, ab dos vies principals, que anant de N. a S. y de E. a O. motivan les quatre portes de la Ciutat, les quals vies, encreuantse, a llur confluència originavan la plaça pública. Axis fou la *Barcino* romana, y son *forum* ha esdevingut la plaça de Sant Jaume.

Diguem alguna cosa dels cambis de nom de les poblacions ibèriques, fet regonegut per Plini, y del qual no se'n ha tret tot lo partit a que's presta. La metexa Çaragoça ell consigna que abans fou nomenada *Salduba*. Pró de *Laye* ni de *Barcino* no'n diu res, com tampoch explica que *Cose* s'hagués transformat en *Tarraco*, segons es prou sapigut, sense que ningú may ho hage posat en dubte.

Aquesta evolució toponímica de les poblacions ibèriques, s'ha

de situar al segle I de J. C. o poch abans d'ell. A esser mes remota, Plini no donaria per menut los dobles noms de tantes poblacions com ell consigna. Probablement dita práctica s'executá durant llarch transcurts de temps.

Ab la civilisació romana, es imponderable la evolució que sufríren altres noms toponímichs suplantats per los de les noves corrents llatines. La nostra nomenclatura íbera o celta, se pert o be's mistifica prenent formes romanisades. Alguns ne perduren en valls y montanyes, molt pòchs en les ciutats.

Un típich exemple de la toponimia celta que la llengua romana transforma, pró no anula, tenim en la paraula *carr*, transformada en *quer* y que Joyce trova a Irlanda ab significació de roca o lloch penyascós. Balari y Jovany, ajudat per les escriptures del baix llatí, obra pas a aquesta aplicació de la paraula celta en la toponimia catalana, ab veritable fortuna. Permétisens dirne alguna cosa per via de digressió.

Del *castell del Quer* a Ausona, recita un document del 1104 «*kastrium firmissime rupis quod cher dicitur a rusticis*», ço es, que lo castell estava en sòlida roca, nomenada *quer* per la gent rústica. *Quers* que en la toponimia catalana may han perdut la forma primitiva, trovem en *Queralt*, *Queralbs* (avuy mal dit *Caralbs*), *Querforadat*, *Querfenellat*, *Dos quers*, *Querlit* (avuy cambiat en *Carlit*), *Quermençó* (transmutat en *Carmançó*).

Cap-de-quers, que vol dir cap de roques, es lo nom que trovem transformat en *Cap-de-Creus* en la part extremada dels Pirineus al enfonsarse en la mar, y en la població de *Ca-de-quers* o *Cadaqués* arredossada al mitj d'aquelles encisadores cales.

Quer dona a Catalunya varies formes augmentatives: «*Quera* que porta una població lleydatana, *Querol* d'una població tarragonina, *Querós* d'altre localitat de les Guillerries (mal anomenada *Carós*) y *Queroses*, nom d'unes montanyes dels Pirineus de Camprodon.

Lo *castell de Quer* d'Ausona, *Car-castillo* de Navarra y la, fins ara, desconeguda paraula *Cardona* tenen lo mateix significat. *Car-castillo* es igual a *Quer-castillo*, pró en sa forma netament celta, segons la califica Joyce. *Car-dona* es un compost del *Car* o *Quer* y del *dunum* celta sinónim de castell. A Cardona, lo *Car-dunum*, ha prés una forma diferent dels altres *dunum* subsistents a Catalunya y també antiquíssims, com *Bisuldunum* (Besalú), *Boldunum* (Boldú), *Verdunum* (Verdú) y algún altre. ¿No será *Cardó* també *Cardú* o siga un altre *Car-dunum* visiblement celta? La confusió o similitut d'aplicació, del *car* y *quer* evidentíssima a Catalunya, se patentisa al restant

d'Espanya, ahont aytal paraula celta s'aplica ab idéntich significat toponímich. Hi han pobles titulats *Quer* a Guadalajara; *Qués*, plural de *Quers*, a Oviedo; *Quero* a Toledo; *Quereño* a Orense; *Cardoso* a Oviedo y Guadalajara, similar al nostre *Cardosa* de Lleyda; *Car-cagent* a Valencia; *Car-celent* (compost de *Quer* y *cellent* o *sallent*, cayguda d'aygua) a Albacete; *Car-billanar* a la aragonesa vall de Tena; etc.

Lo poble de *Cardedal* d'Avila te son homónim en lo *Cardedol* catalá transformat en *Cardedeu*. *Car-nero* a Salamanca y *Car-neros* a Leon poden esser homónims del *Car-ner* catalá com equivalent a *roca negra*. Existeix a la comarca del Pallars l'antiquíssim castell de *Pera-nera* o *Petra-nigra* consignat en documents del segle XI.

No'ns havem pogut substraure al desitj de demostrar palpablement la influencia, que, determinades paraules ante romanes han vingut exercint a la nostra terra, a través dels segles de sa romaniscació, y de les influencies subsegüents. Aquest exemple nos ha de servir en certa manera per tractar d'una de les dugues úniques paraules, que, dintre de la toponimia de la antiga Laye, se'ns presentan ab caracter ante-romá, no'ns atrevim a dirli celta ni fber. Les dugues denominacions toponímiques a que'ns referim, son, lo mont *Taber* dont hi fou edificada la urbs romana y quin significat no podem encara determinar y la paraula *Fraga* aplicada a la montanya de Montjuhich, en sa part mes encinglerada, que cau damunt la platja, usada en lo segle XIV. La antiquíssima població ilergeta de *Fraga*, se trova situada també dalt d'enesprada roca, com la *Fraga* barcelonina. Pró lo significat de precipici o tallat de roca, nos lo donan mes complert, los noms de *Fraga alta* o *mayor* aplicats a grans penyes en la frontera de Galicia y Portugal. Derivat de *fraga* es *fragós*, que en catalá s'aplica a un lloch escarpat, emboscat y solitari. Com també la paraula *frau* y *afrau*, tant aplicada en les montanyes catalanes. Ab referencia a la *Afrau d'Annibal* a Amelie les Bains, deya En Bosch de la Trinxeria, esser la *afrau* un «pas entre duas timbas, pas no gayre llarch y molt estret... sol esser emboscat y apenes hi penetra lo sol».

La ciutat de Barcino, situada damunt lo mont Taber, portá a abandonar lo Montjuhich. Allí, en la part de Fraga, hi ha aparegut la famosa y interessant lápida del segle I abans de J. C., declarant que lo duumvir Cayus Celiús, havía construít aquells murs torres y portes. Res mes d'ells se'n sab, puix los geógrafs romans, diuhen molt poca cosa de Barcino.

Lo renom de Ptolomeus, se limita a situar la població de *Barcino*;

entre los *Layetans*: ¿com creure, que, a existir Barcino al temps de les grans encunyacions de monedes ibèriques, ço es, dels anys 214 al 89 abans de J. C., no s'hagués trovat cap exemplar ab lo seu nom?

Barcino es de les poblacions que han mostrat son agraphiment a August, erigintli sumptuós temple. Ho demostra la existencia dels *sevirs augustals* en les lápides romanes. Temple que s'ha de creure siga lo del actual carrer del Paradís, unich important conegut a Barcino per ses despulles.

Lo segle I de J. C. fou lo del major esplendor de nostra ciutat romana. Durant ell, un ciutadà ilustre, Luci Cecili Optat, instituhí festes populars celebradores anyalment lo 10 de Juny. Als derrers anys de dit segle I, Luci Minici Natal consul, y son fill Luci Minici Natal Quadroni Vero, abdos generals del Imperi durant los governs de Trajá y Adriá, edificaren les termes barcelonines, en lo solar de sa familia, hont mes tart s'alsá l'antiquíssim temple de Sant Miquel. De dites termes ha quedat famós mosáich de pedres blanques y blaves, pertanyent a la piscina, y trasladat a un dels edificis del Parch en 1892. (Vegis aquest BUTLLETÍ, a. II, p. 76.)

També existí a *Barcino* un aqueducte, aconduint les aygues del Besós y un circh o arenes, cap al actual carrer de N'Avinyó.

No's té cap certitut de que estigués amurallada, la primitiva Ciutat romana, pró s'ha de creure que sí.

Les quatre portes de les muralles, comunicavan ab les quatre antiquíssimes vies següents. La porta del Nort comunicava ab la vía general que, a lesser a la actual capella d'En Marcús, se bifurcaba, per anar, una branca cap a la costa, vers *Iluro* (Mataró) y *Blanda* (Blanes) y l'altre cap a *Praetorio* (La Roca del Vallès), *Aquis Voconis* (Caldes de Malavella) y *Gerunda* (Gerona). La del Est, se dirigía vers la montanya, per lo que fou camí vell de Gracia, cap al actual carrer d'En Salmerón, Josepets, Can Gomis, y dressera vella de Sant Cugat, passant per lo coll Cerola. Era Sant Cugat conegut per *Octaviano miliario* o siga miliari octau per haverhi una pedra milliar. Es una errada opinió la de creure degué dit nom al emperador Octavi August, segons s'ha escrit comunment.

La vía Meridional, després de passada la gran riera o areny (avuy la *Rambla*) se bifurcava, anant una branca al Llobregat, per lo que ara es carrer del Hospital, y altra vers Fraga o Montjuhich, per l'actual carrer de Sant Pau. La vía del Oest se dirigía a la platja.

En lo segle III, la invasió dels franchs que destruhí Tarragona, Lleyda y tantes ciutats ibèriques, també derrocaria a *Barcino*, en los volts del any 263. Se desconeix en absolut la historia d'aquesta

circunferencia de temps, durant la que se desenrotllàren fets d'especial importància.

LOS DOSCENTISTES BARCELONINS. — D'ells ningú se'n vol recordar y merexen lloa eterna. Dediquemloshi en aquest BUTLLETÍ un recort a sa memoria y un tribut d'admiració al seu esforç y clari-videncia demostrada en l'alçament de les muralles, que, encara's conservan, junt a la Via Layetana y a la plaça Nova.

¿Qui eran los doscentistes barcelonins? Si ho pregunteu als literats que imitan tontament lo que ve d'altres terres, estiga o no plenament justificada la sua aplicació a la nostra, dirán, que ells han donat já lo *pase* a una manera de comptar segons la qual denota als qui visqueren durant los anys qui van del 1200 al 1299, puix han convingut en suprimir la xifra indicativa del miler. Es dir, fent menyspreu del decimal 12 y atenent tant sols al numeral 2. Per los pobles que no tenen historia, ço es, per los que, com les nacions americanes y oceàniques, començan llurs gestes en la Etat Moderna, la paraula tindria, tal vegada, justificació. Per lo nostre poble, de vella historia, es precis comptar los segles d'avants de Jesu Christ, puix no'ns mancan monuments y fets memorables en la dominació romana, que merexen esser recordats. Per ço, pretendre comptar desde l'any mil de J. C. ençá, es mes que un anacronisme, resulta una aberració, equival al suïcidi d'un passat gloriós. Lo que'ns estranya es que no s'alçin veus de protesta y que lo bon seny dels escriptors catalans que'n tenen, permanesca aletargat y esmaperdut.

Les muralles romanes de Barcelona, foren obra de la generació *doscentista*; emprengué la construcció de les segones, la *dotzencentista*, regnant Jaume I; y les terceres les edificaren los *trezcentistes* barcelonins, als qui alguns han calificat de *trescentistes*, essent axis que segons acabém de mostrar, tampoch resulta possible aplicarloshi semblant adjectiu numeral. Quan un convencionalisme no es apropiat al objecte, ha de rebutjarse.

Planyemnos dels disbarats a que continuament nos estan portant les imitacions forasteres y la desatinada tendència d'abominar de tot lo nostre genuí. Es precis combatre als qui llençan a la joventut per les vies d'innovacions que, en perjudici del esperit de la terra, s'introduexen al redós d'un desitj de notorietat.

Los doscentistes barcelonins resultan esser una gent emprendora y activa, qual empenta havem d'endevinar al traves de les famoses muralles, que, tanta gloria apres donaren a Barcino, y de la imponente lápida del Montjuich, reveladora d'un emperador desconegut

en la historia de Roma, perque no resulta romá. L'emperador Flavi Veteri Herenniò s'ha de proclamar com un procer provincial, de la época dita dels *trenta tirans*, en la que algunes provincies s'independisáren del Imperi, mes o menys portades del esperit nacionalista. Herenniò governaria per los anys de 270 a 274. No degué esser tant efimer son regnat, ja que li permeté dedicarse a obres publiques, com nos ho demostra la construcció de la carretera aludida en la sua interessant inscripció lapidaria.

Si may s'alça a Barcelona, lo monument al esperit regional, no's pot oblidar a la generació doscentista, quin representant mes genuí resultarà esser Flavi Veteri Herenniò.

Les sues muralles romanes, han pervingut en mínima part a nostres temps, en les torres del portal que avuy es plaça Nova, en les parets posades al descobert en la antiga Baseya y en alguns fragments tapats per edificis particulars. Quan encara se'n conservavan mes seccions senceres, al primer quart de segle XIX, les resseguiren y estudiaren escrupulosament los arquitectes Joseph Oriol Mestres y Josep Oriol y Bernadet per encarrech de la Junta de Comerç de Barcelona.

LO CASTELL VELL VESCOMTAL DE BARCELONA. — Estava damunt la porta de la muralla romana que mira al Nort. La gruxaria de les sues parets, sa situació, y la relació que guardava ab la vella muralla, no havien pogut may amagar sa filiació romana.

Es difícil conixer la vella historia de nostre Castell. Lo seu nom mitjaeval indica de sobres, que, al arribar al període de la dominació franca iniciat per Carle Many, lo castell estigué adscrit a la persona y als bens patrimonials del Vescomte. Sabent lo caracter d'aquesta autoritat local, tindrem noció bastant clara de la aplicació donada al Castell.

Era, lo Vescomte de Barcelona, la mes alta dignitat després del Comte, al qui ajudava en la administració de justícia y a qui substituïa en cas de mort o d'estar fora de la Ciutat. Durant los segles IX y X, assenyaladament quan los Comtes de Barcelona eran amovibles y los feus no s'heredavan, lo Vescomte tenia molta importancia, per sovintejar extraordinariament les ocasions en que lo Comte era fora o s'havia de substituir. Lo vescomte Udalart restá defensant a Barcelona en 986, en lo famós setge y presa de la Ciutat per Almanzor, qui se'l enmená presoner a Córdoba, y allí lo retingué 5 anys.

La decadencia del càrrech de Vescomte s'iniciá en lo segle XI, d'una part, per la sua ausencia y dexadesa en llurs principals funcions urba-

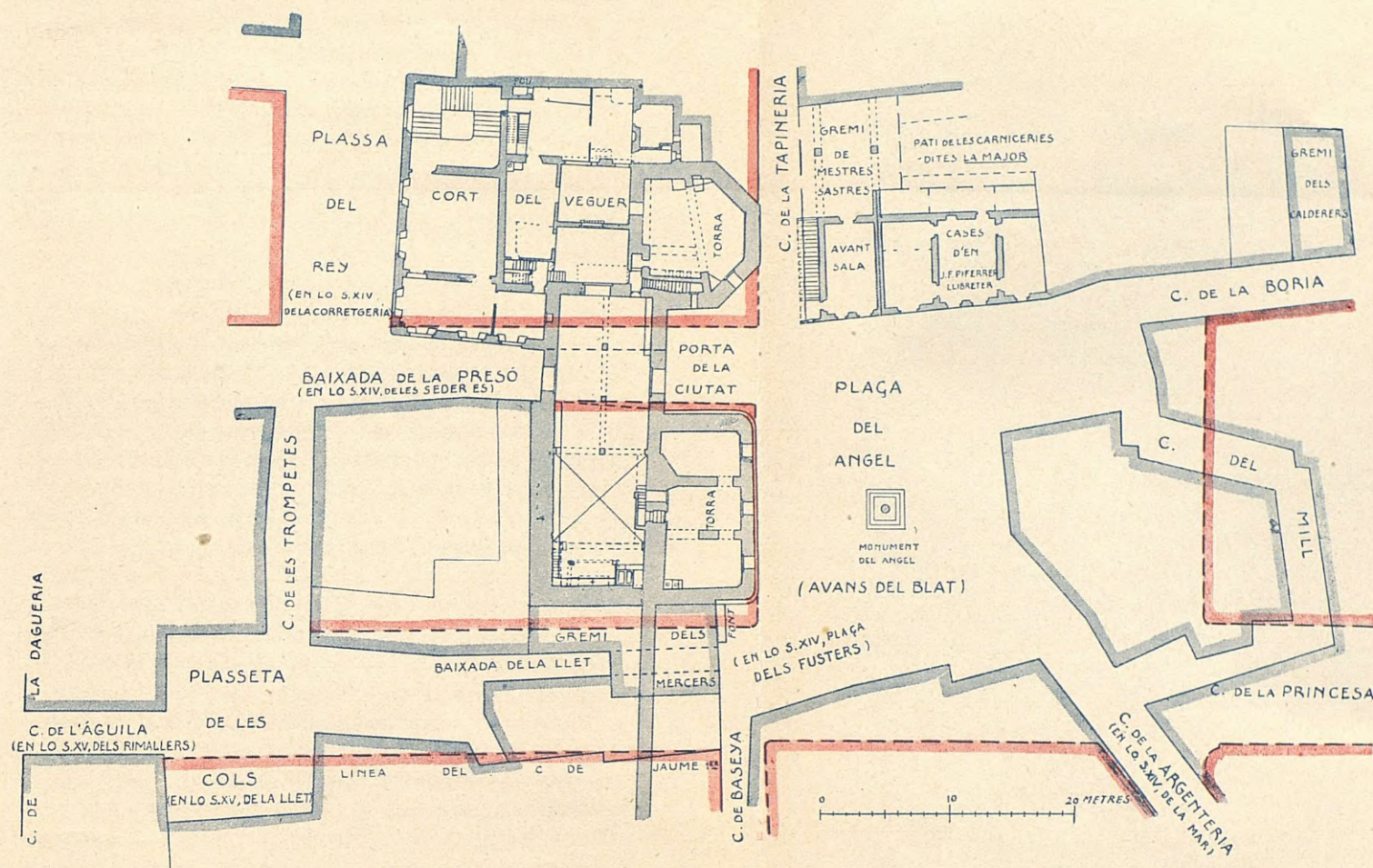
nes y d'altre, per lo creximent de les funcions del *vicarius* o *veguer*, quin funcionari existí en la Marca Hispànica, durant lo segle x. Se presenta a Barcelona en lo segle xi, com a llochinent del vescomte y primer jutge civil de la Ciutat.

Lo seu tribunal se reunía en lo Castell Vell en quines habitacions se tancaven los presoners. Ocupava l'edifici, les dugues torres de la porta del N. o del Mercadal per hont la carretera romana del Vallès y Maresma (que pren lo nom de *via francisca* o *francesca* ab la dominació franca), entrava en la Ciutat. Quan començá atrovase fora, lo Vescomte, presidí son tribunal lo Veguer, fins que totalment allunyat de la Ciutat en lo segle xii, se consumá la evolució, convertintse en *cort del Veguer*. Així continuá durant los restants segles de la Etat Mitjana y de la Epoca Moderna, fins 1714.

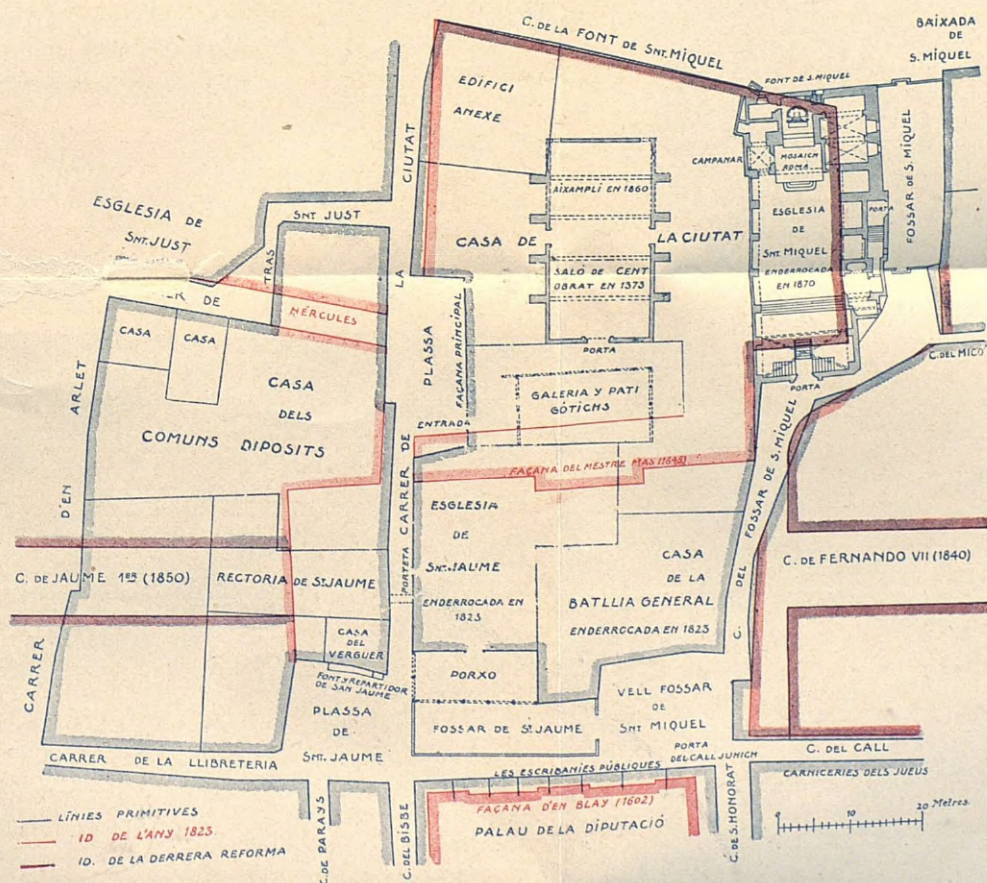
La desaparició de la autoritat del Vescomte resulta una interessant nota de costums mitjaevals, que no podem obmetre.

Del vescomte Udalart y de sa muller Riquilda filla de Borrell II, nasqué Guislabert, qui fou vescomte y bisbe de Barcelona (1023-1045). Traspassá en vida lo vescomtat a son nebot Udalart, casat ab la viuda del comte de Barcelona Ramón Berenguer I, y fou aytambé conegut ab lo nom d'Udalart Bernat. Lo succehí son fill Guislabert Udalart (1090-1126) y a aquest son fill Reverter. Ab ell acaba en absolut, lo Vescomte, exercir ses funcions judicials, quedantne sempre mes absolut possedor lo Veguer.

Reverter, al morir son pare, residía a les africanes terres del Almogreb, desde ahont prometé, al comte Ramón Berenguer III, servirlo, demanantli la reintegració del seu patrimoni. Diuhen les cròniques alarábiques, que, Alí, soldá del Marrochs, havent captivat a Reverter, quedá tant satisfet de les sues qualitats, que, sempre mes lo retingué al seu costat, nomenantlo capitá general de les sues hosts, tant de les musulmiques, com de les cristianes. Era veu general, que nostre capdill, may havía estat vençut. Vingué del Marrochs y nostre Comte li doná los bens que integravan lo Vescomtat, donació confirmada per Ramón Berenguer IV. Lo cárrech era llavors, poch mes que nominal. Apres, aprofitantse del seu absentisme, li fou usurpat breument per Berenguer Ramón de Castellet. Reverter morí al Marrochs, en 1142, combatent als almohades. Lo Vescomtat passá a son fill major Berenguer, qui continuá al Almogreb a les ordres del soldá Texufin. Morí Texufin, succehintlo Ishac (1146-1147), apoderantse, los almohades, del imperi del Marrochs. Lo soldá Abdelmumem, no consentí en lo seu Imperi, ni cristians ni juheus y molts abjuráren. Hu dels fills de Reverter renegá, conexentlo les histories

La plaça del Angel ab les reformes efectuades durant lo segle XIX. La disposició del primer pis de la Presó
sigué feta en 1828, per l'arquitecte Joseph Mestres y Gramatxes. (Plan de J. Ferràn Torras)

La plaça de Sant Jaume, en ses evolucions urbanes, del segle XV al XIX.
(Plan de J. Ferràn Torras)

per Abulhasan Alf Aben Reverter. Prengué part important en les lluytes polítiques de Mallorca com delegat del Soldà del Marrochs y al retornar al Africa, morí en la batalla de Gomert (Juny 1187).

Son germà Berenguer Reverter, retornà a Barcelona, ahont un cosí d'ell, de la família vescomtal, En Guillem de Guardia, s'havia apoderat del vescomtat. Del 1154 en avant, Berenguer Reverter s'apellidà *vescomte*, no obtenint may mes del Comte la administració de justícia confiada en absolut al Veguer.

En lo segle XIII, lo nom de *castell vell Vescomtal*, està substituhit per lo de *castell del Veguer* o senzillament *castell*. L'edifici, conservant sa vella y robusta carcassa exterior, cambià la estructura de llur distribució interior, segons les aplicacions que se li donava.

En la segona meytat del segle XIV surgí a Barcelona una corrent d'abelliment de la Ciutat, se procura encabir algunes obres d'art, essent de les primeres l'àngel de bronze colocat en 1399, a la font del cantó den Morey, en la plaça dels fusters, junt a la mar, hont avuy es plaça d'Antoni Lopez. Una imatge de Santa Eulalia feta de terra per l'esculptor barceloní Claperós, es adquirida, en 1456, per la Ciutat, posantla damunt l'arch de la Cort del Veguer en lo portal qui anava a la baxada de *les Sederes*. Aquest nom provenia d'existir junt al Portal, desde lo segle XIV, unes taules llevadisses, hon s'hi venian robes de seda.

Es curiós conexer lo motiu que impulsà als Concellers a situar allí la imatge de Santa Eulalia. Corria la veu entre nostre poble, que, damunt del portal Major de la Ciutat s'hi efectuà un dels miracles de Santa Eulalia : lo de quedar immovil son cors, quan lo portaven de Santa Maria de la Mar a la Catedral, hont estava aparellada sa sepultura definitiva. Immovilitat que durà fins y tant li'n sigué remés un dit del que furtivament s'havia apoderat cert prebere, volent guardarlo com a preuada reliquia. Y axís donchs, completat tot lo cors sant, aquest dexà posarse en mohiment y per dit portal aconduir-lo a la Seu barcelonina. Guardades les reliquies en sumptuós mausoleu de marbre a la cripta actual, de suficient llargaria per contenir un cors humà sencer, ha perseverat la fama de guardarse integrament en aquell sepulcre, tota la Santa. En 1610, trovantse a Cambray, Joan de Meneses, mestre de Camp en Flandes, oferí enviar als Concellers de Barcelona, «una cabeça de Santa Eulalia, la qual alló entre altres moltes reliquies que tenen en Alemanyia y dize su atestación, *la cabeça de Santa Eulalia, virgen y martir en Spanya*» (4 Abril 1610). Demanava als Concellers, «si en les reliquies del cos Sant que tenen assí, falta lo cap; perque, essent axí, de per cert seria lo de la

nostra patrona». Los Concellers, trelladären al Prelat dit oferiment, responnentlos, de concell dels canonges y vicari general, «que lo cos Sant, ab testimonis molt autentichs, consta que está depositat en la seu de Barcelona y traslladat del lloch ahont estava abans, al lloch ahont avuy está, que es en la sua capella, la qual trasllació se feu en presencia de moltes Illustres persones y magnades y titulars y de gran concurs del poble : y tots tenen avuy per fe y molt cert, que, lo cors enter de dita Santa, reposa en dita capella y per consegüent lo seu cap; y que així no li apareixia be a sa senyoria, que los senyors sonsellés acceptássen la dita reliquia ab títol de Santa Eulalia de Barcelona, perque seria donar ocasió de duptar de que lo cós Sant no fós, com es, en la seu de Barcelona, y com la devoció de tot lo poble la venera y la adora per tal, y en açó noy ha que posar ninguna dificultat ni ferne altra major censura».*

Posada la imatge de Santa Eulalia, feta per En Claperós, al arch del castell Vell, lo Concell de Cent, en 16 Novembre 1459, completá aquella decoració, ab alguns accessoris ocupantse «de la diadema e la creu o eculeo fetes a la ymatge de la verge sancta Eulalia, qui es posada a la volta del Castell del veguer».

Pervenim al segle XVIII, en que, lo govern absolutista inaugurat per Felip IV de Borbón, acabá ab la autoritat del Veguer. Mes allí, en lo vell castell Vescomtal, res s'innová de fet. Continué en ses funcions de carcer y ab lo nom de *Presó* se designá lo carrer de sota lo vell Portal. Solsament pervenint l'any 1823, s'intentá tréurela d'aquell lloch portantla al convent de Sant Pere y derrocant lo vell arch o volta desaparexent la Santa Eulalia d'En Claperós.

No s'havia venut encara lo vell edifici, quan, en Novembre de 1823, la restauració del govern absolutista portá novament a esser presó la antiga construcció romana. Tingué de restaurarse y distribuirse de nou l'interior del primer pis, labor confiada al arquitecte Joseph Mestres y Gramatxes (Juliol 1828), evacuant, lo monestir de Sant Pere, dels presoners allí transportats, lo 1 Agost 1828. Se torná a construir l'arch de comunicació de la porta antiga posanthi altra imatge de Santa Eulalia. Y l'angel que estava dalt d'una columna en la immediata plaça, passá a la cantonada de la Presó, com après dirém.

Tot desaparegué en 1860, arch, castell y imatges, al vendre l'Estat aquell edifici y construirhi una moderna casa lo Marqués de Fontanellas, sots direcció del arquitecte Joan Garrido.

* *Manual de novells arçits*, v. IX, p. 20 (Barcelona, 1900).

LA PLASSA DE SANT JAUME. — A la dominació romana se seguien temporades altament calamitoses. La Ciutat s'estreny y los espays lliures se reduexen. Del forum romá, en la Edat Mitjana, poch ne queda, y lo que'n resta, esdevé en gran part, fossar de Sant Jaume.

La primera reforma de la plaça de Sant Jaume, es del 17 Desembre 1392. Acabava d'efectuarse, l'any precedent, lo terrible assassinat dels juheus. Unes turbes revolucionaries, mogudes per forasters vinguts de Sivilla, en aquella jornada luctuosa, «comensaren de enderrocar la torra del call Juich de Barchinona, ques sobre lo portal del dit Call, vers Sent Jacme». La efectivitat del mohiment siguié absoluta. La existencia legal dels juheus a Barcelona desaparegué de fet y de dret y acabá lo call juhich y ab ell, les torres y muralles que'l separavan de la població cristiana. La sua principal porta d'entrada se trovava a un dels extrems de la futura plaça de Sant Jaume.

A la ampliació del 1392, se'n seguí altre mes parcial en 1417, consistint en derrocar un obrador existent junt al carrer de la Diputació avuy dit de Sant Honorat.

La plaça de Sant Jaume, era petitíssima, com ho eran totes les places de la Barcelona semieval: la del Blat, d'En Marcús, de les Cols, del Oli, de la Cucurella, etc. Les places que modernament apareixen junt a les esglesies, son degudes a la reforma de convertir los fossars en via pública ajuntantlos als carrers que los voltavan. Tals foren les places del Pí, de Sant Just, de Santa Maria, de Sant Pere y de Sant Miquel.

Lo cementiri de Sant Jaume immediat a la plaça, vindria limitat per una paret o senzill ampit de pedra. Tots los cementiris barcelonins estavan a una altura major que la del pis del carrer.

En la plaça de Sant Jaume los ciutadans del segle XIV hi solian pasarhi la estona en conversa. Y com a lloch predilecte, meresqué la sollicitut dels Consellers trovant allí al mes antich dels escombriayres del Municipi: un home, que, en 1397, del Juny al Agost «scombrá e regá la plaça de Sant Jaume, per ço com los honrats ciutadans, seen estan comunament en aquella, en los dits mesos.»

Aquesta costum motivá se procurés una major comoditat als *honrats ciutadans*, construintlos hi un portxe, ahont se resguardessin de les inclemencies del temps. Y en 1409 s'edificá lo famós portxe de Sant Jaume, adosat a la esglesia, reduintse lo fossar.

La rectoria de Sant Jaume no estava al costat de la esglesia, sino al seu davant, passant per via d'un pont, lo parroco a la esglesia,

sense sortir al carrer. Pont derrocat per los constitucionalistes al any 1823. Mercés a la nova del seu enderrocament, conexem la de la sua existencia.

Simultaneament se derrocá en 1823 l'hermos portxe gòtic de que tant parlen les velles relacions barcelonines. Tindria similitut ab lo portxe poch anys mes tart erigit en front la esglesia de Sant Antoni y encara subsistent.

Cada any, en la festa de Corpus, lo portxe de Sant Jaume se veyia extraordinariament animat. En la vigilia, s'hi efectuavan algunes moxigangues característiques d'aquella jornada. Així, diuhen los Dietaris, ab referencia al any 1604, que, ajuntats los Consellers a la plaça de Sant Jaume «ab la musica de tabals, trompetas, menestrils y musica de corda» la vigilia del Corpus, «anaren a la Seu ab tota la muzica, a oyr vespres; e poch apres tornáren, exint per lo portal de la Pietat y passant per devant la Diputació; y asseguts als padrissos de St. Jaume, *fora del cubert*, veren aquí dansar laguila; y tantost vingueren los obrers acompanyats de 24 proms qui portaven en mig, de dos en dos, las bassinas dels ramellets y barbarins per a donar als consellers y a las demes personas de la graduatió com es de costum; y acabada la festa, cascú sen aná a sa casa y lo cavall de sancta Eulalia, ab los cavalls cotoners, tabals y trompetas, feren la passada de la professó».

Altres narracions consemblants podríam aduhir, si creguessim necessari posar de manifest la notoria importancia del portxe de Sant Jaume, lo lloch de mes fama de la Barcelona mitjaeval y moderna.

La urbanisació de la plaça avançá notoriament en 1597, al formar-se la linia de la nova casa de la Diputació, obra de Mestre Pere Blay. La vella linia, hont hi havian les escribanies publiques, se reculá regularisantse.

Transcorregueren los segles XVII y XVIII, sense introduhir-se en la plaça de Sant Jaume, reformes importants. En 1823, los constitucionalistes, procuraren la sua ampliació derrocant lo portxe y esglesia de Sant Jaume ab procediments de violencia. Los reyalistes, aquell mateix any, continuaren son examplament, pro no expoliant a ningú y indemnisant les propietats ocupades. Crearen donchs en 1825 una *Comisión de Ensanche y regularización de la Plaza de San Jaime*, que cuidá d'aquesta y de fer altre nova casa de la Ciutat. Per sa construcció, la Junta de Comerç, de la que era ánima lo massa oblidat arquitecte Célles, obrí un concurs, presentantse en 1826, un sol projecte del arquitecte Francesch Vallés, projecte immediatament en-

terrat. Ab motiu de derrocarse lo portxe de Sant Jaume, la Diputació Provincial, portant la veu dels aymants de les arts (en evident minoria), havia demanat al Municipi, utilisés lo portxe de Sant Jaume en les noves Cases Consistorials (1 Març 1823).

Pró les idees del Mestre Mas y Vila eran les de la generalitat dels ciutadans y son criteri prosperá. Lo gòtich, conceptuat *xipòtich* y anti-estètic, per los *modernistes* d'aquella generació (puix ja es vell calificar-se de *modernistes* los decadentistes) fou arrambat. Per miracle se salvá de la destrucció la sala de Cent ab un trós de la superba galeria y la façana del carrer de la Ciutat. Una pésima construcció substituí l'ayrós portxe de Sant Jaume, construcció que may ha meregut elogis de ningú. Desde llavors quedá regularisada la Plaça, (any 1845) quin complement vingué cinch anys mes tart, al obrirse lo carrer de Jaume I.

La deirera reforma de nostra famosa Plaça s'ha de posar al 1905, en que cambía l'aspecte de la reconada y angles qui van del carrer de Jaume I al de la Ciutat. Desaparegueren unes cases construïdes en 1850 y la Caxa d'Estalvis o Mont-Pío barcelonés, les substituí ab la actual façana, de caracter artístich, ornant la cantonada una bella escultura de Sant Jaume, que hi remembra la vella esglesia, al ensempe que lo nom del lloch.

FRANCESCH CARRERAS Y CANDI

(Acabará.)

Catalunya a les darreríes del segle XVIIIe

Noticia de les excursions d'En Rafel d'Amat Cortada i Senjust

(Continuació)

EN quant á las Iglesias, segons sos noms y explicació de ellas, son, *in primis*, la Sta. Iglesia Cathedral, baix lo títol de la Santa Creu, la que es de bella, fina y antigua arquitectura á lo gòtich, fabricada ab tres naus, bé que negres sas parets interiors; lluminars iguals, ab vidrieras pintadas de varios colors sobre de cada capella, y així mateix dintre de moltes de las Capelles no tan grans; desde la Sagristía fins á la capella de las Animas, al altre costat, frente, voltant las, capellas tots los

costats, y detras del Altar major, que es dorat á la gotica, molt antiga, y primorosa sa escultura ab una Imatge de un Sant Christo de plata ab sa corresponent peanya sobre del Sacrari, y sota, en nincho tapat ab cortinas encarnadas, reposan dintre de una urna insignes reliquias del cos de Sant Sever, Bisbe de Barcelona. Sobre dels portals laterals de la Seu quedan edificadas las dos grans torres o campanars, lo un á la part de la Plasetta y frente de la Iglesia de las monjas de Santa Clara, y parets de la Inquisició, ahont es collocat lo rellotge de la Ciutat, que es gran peza, regalo quen feu de ell la ciutat de Venecia, en retorn del modo de govern quels enbiá aquesta ciutat, y se posà dit rellotge en lo any 1577, havense fet també nova á la campana dels quarts, nomenada Olaguera. Lo altre campanar mes abultat que es, respecte del del rellotge, queda á la part dels claustros, ahont son las Campanas, que entre grosas, medianas y chicas son dotse ab la *Tomasa*, que es la mes grossa y de sonido grave per lo terme de musica de elami bemoll, no existint la mes grossa de la Ciutat o del rellotge desde lo any 1773, suplint per tocar las horas la campana tercera nomenada la *Dominical*, que antigament las tocaba, y las toca de present ab ajuda de unas cadenetes o barretas de ferro que pasan desde un al altre campanar. Tornant á la explicació de la fabrica interior de la Seu, son primorosas sas columnas, arcadas y varandillas sobre de cada una de ellas, simetricas. Lo orga es admirable en sas graves y sonoras veus, que ocupa tota la paret, sota de la qual es la arcada y portal lateral de la Inquisició; hi ha dos altres organets portatils per las funcions de musica. De retaulas ni ha alguns de primorosos, treballats de escultura y dorats, com son lo del evangelista Sant March, que es del gremi dels Sabaters, ahont hi ha rector; quadros posats colaterals al Altar, de bella pintura y guarnicions, ab los remates y varandilla de la capella dorats, &c. Sa Sagristia es rica en ornamentals de plata y robas per las festivitats entre any y peculiars de la capella. Lo altar de Sant Antón Abat, que es del gremi dels calesers es de igual primor, excepto que no hi ha reserva com en lo de Sant March, fentse las festas de estos Sants lluhidissimas en sas diadas, que las pagan sas respective confrarias. Lo Altar del Sant Christo, de Don Juan de Austria, detras del altar major, es novament fet de escultura de color blau y dorat, ab dos Angels de fusta á imitació de fi alabastro. En quant a las 3 vidrieras en los grans ventanals de la Iglesia, á son frente, son vidres sens pintura, y sols la creu del Capitol blanca sobre camp bermell; així mateix en las mes petites de dalt del cimbori, en altres sobre de algunas de las capellas á la part de la Inquisició, y dintre de la capella de Sant Ola-

guer en aquells ventanals grans. Desde las dos portas laterals fins á trobar lo portal major, son las tribunas llietas, y las 3 restants sobre lo portal major, capellas laterals de Sant Narcís Bisbe y de las Fonts son ab balustradas de pedra treballada. Las capellas voltan a tota la Cathedral, y iguals casi totas las arcadas, excepto la de las Animas, a punta de admetlla, sent algunas mes amples, si be que molt poch, vistas las demás. La capella de Sant Olaguer en la mes capaz de totas quantas inclou dita Seu; principiat son retaula de marbre negre y blanch, de estos materials sols fets los pedestals y Sepulcre, dins del que reposa lo cos del gloriós Sant Olaguer, que fou Bisbe de aquesta Ciutat y al mateix temps Arquebisbe de Tarragona, mantenintse, no obstant de haver passades sinch centuries, tot sencer. Al mig de la capella queda pendent una prou grossa llantia de plata que crema de continuo ab lo motiu de la reserva de Nostre Amo y per illuminar al gloriós Sant. Sota de esta llantia hi ha una gran lapide de alabastre, sepultura en la que queda enterrat un tal Sr Bisbe Sant, que a no engañarme ho fou de aquesta ciutat. Sota del presbiteri y altar major es la capella de la gloriosa verge y martir barcelonesa Santa Eularia, Patrona de Barcelona, venerantse, dintre de un gran sepulcre de alabastro ab figuras de relleu treballat, lo cos de la Santa gloriosa; creman al rededor del sepulcre grossa porció de llantias de plata, sense los blandons y ciris grosos á un y altre costat de altar, y sobre lo sepulcre queda una Imatge de María Santíssima vestida y quatre angels portant varas de talam als quatre cantons sobre del sepulcre. En festivitats de la Santa Patrona de las dos translacions, y en lo dia y tretsenari de la Santa, queda posat un frontal o pali de plata de argentaria tot ell, el qual també se posa en lo monument per los dias de dijous y divendres Sant; així mateix se guarneixen lo Sepulcre y vestit de la Mare de Deu, ab molts rics draps o pellos, un tot de tisú de or y plata ab galons y sarrell, haventni dos altres, lo un de blau celeste ab brodadura de plata y altre de domás carmesí ab galons de or ó plata; sent també molt ricas las colgaduras del presbiteri, de color de ponzó y palmas de or. Frente del orga gran, á la part oposta, sobre de la arcada y portal que ix als claustros, sobre de la que es lo campanar de las campanas, es la tribuna y habitació dels monjos y escolans majors. Hi ha una altre petita tribuna, vui inservible, que era del pas dels S.^{ors} Reys de Aragó y Comptes de Barcelona, desde lo Palacio del Rey á la Seu, vui dia Convent de las Monjas de Santa Clara, mediant en pont per sa comunicació, vuy paredat. Lo cor de la Cathedral queda al mitg de la Iglesia, adornat ab dos ordres de sillars ben treballadas de escultura, totas uni-

formes, tant las altas com las baxas, de color negre com fusta de noguera, y igualment son obra de molta labor de escultura las agullas ó petitas cupulas de las cadiras altas, y pinturas de armas ó blasons, en cada una de ellas, de personas Illustres, que segons he ohit acudir en lo Capitol que tingué Carlos quint del real ordre del Toyson de or, dintre del tal cor de la Cathedral, condecoradas estas personas ab tals Insignias. A la eixida del cor, anantse dret al altar major, mediant una varandilla de ferro quel tanca, á un costat, es lo pulpít sens tornaveu, y á son frente, al altre costat de cor, es la cadira del Sr Bisbe, ab una molt empinada agulla y ab primors majors de escultura que en los demás; així mateix lo pulpít, com ya tinch notat, sens tornaveu. Lo frontis del cor es tot de marbres grochs com pedras embutidas, y sobre de estas, jaspes blanchs ab figuras de relleu dels martiris de Santa Eulalia, y en los ninchos, que son quatre, quedan en ells collocats los Sants titulars de la Seu. La porta o portal de entrada á dit cor es del mateix material, y sobre, esculpida, la creu del molt Ill.^l Capitol. La Sagristía major no es gran respecte la Iglesia, y dins de sos armaris, se hi guardan á molts Sants de plata sobredorada, reliquias, candeleros y demás adornos propis del Altar major ab reliquias insignes de Sants, especialment lo *Lignum Crucis*, ab altre que se te en custodia en la Sagristieta de la capella de Sant March y demás adornos en ella pertanyents á la confraria dels Sabaters. La peza, que es de grandissim valor, dintre de un armari exprés en la Sagristía major, es lo vericle o Custodia que ix per la professó del dia y octava de *Corpus*, que consisteix en una cadira primorosament treballada de plata sobredorada; lo mes alt ab lo vericle y demás ad-nexos es del primer or que vingué de las Indias, sens los molts diamants y altres pedras preciosas, que hi entran; en la Faxe que circuheix la cadira, que segons diuhen la regalà una reyna á Santa Eulalia, es tota ella de gran valor per la preciositat de sas perlas, diamants, y corals com hi ha. De paraments de altar y terns, ni ha alguns de molt rics, y així de lo demás. Al costat del portalet de la Sagristía hi ha dos Sepulcres o bahuls renovats, y també renovada la paret en sa pintura ab sos epitafis dels Srs Don Ramon Berenguer, Comte de Barcelona, y lo altre de la Condesa Almodis, sa muller, los quals bahuls quedan alts, forrats de bellut carmesí, ab tachas y escuts dorats figuradas las barras de Aragó, qual recomposició se feu en lo any 1786, y també se feren nous de bronse o llautó dorat los 4 salamons de la Cathedral, que antes eran de ferro molt antichs.

(Continuarà.)

L'Oracionaire popular

(Continuació)

AL MUDAR-SE LA CAMISA

Aquesta camisa vist
per l'amor de Jesucrist.
Nostre Senyor prenc per pare,
la Mare de Déu prenc per mare.
Angels i arcàngels
volgueu-me sê els meus padrins,
volgueu-me ajudar, volgueu-me assistí
ara i en l'hora de la meva fi.
Jesús és nat,
Jesús és mort,
Jesús en creu és coronat,
és tan cert com això i vritat.
No en prengui més mal
dins d'aquesta camisa
que en va fer el fill de Déu
dintre el ventre Sant de la Verge Maria.

(Collbató.)

ORACIÓ QUE ES DIU AL SORTIR DE CASA AL DEMATÍ

En nom de Déu me'n poso en guia,
en nom de Déu i la Verge Maria.
Els àngels són trenta tres;
jo no en sigui lligat ni pres,
de les meves obres no sigui mal escomès;
la meva sang no sigui mal escampada,
la meva sang no sigui mal vintada,
cans i llops les dents serrades;
lladres i traidors les mans lligades.
Les claus de Sant Pere
em vagin davant i darrera,
darrera i davant les de Sant Joàn;

mantell de la Verge Maria
 em sigui guarda i guia.
 El de Nostre Senyor
 em sigui guia i salvador.
 Tan guiat i tan salvat sigui jo,
 com sê el fill de Déu
 dintre el ventre de la Verge Maria.

(Collbató.)

AL SORTIR DE CASA

Beneït sigui el dia
 i el Senyor qui ens l'envia;
 beneït i alabat
 el senyor qui ens ha criat.
 Beneït sigui el sol
 i el senyor de tot el món.

(Olesa.)

ALTRA

Beneït sigui el sol,
 beneït sigui el dia,
 beneït sigui el Senyor
 qui nos l'envia.

ALTRA

Jo en surto de casa amb l'àngel trenta tres,
 el meu cos no sigui lligat ni pres;
 la meva sang no en sigui escampada,
 la meva carn no en sigui massugada;
 gats i gossos les dents serrades;
 lladres i traidors les mans lligades;
 la meva sort no en sigui cruspada
 que jo de ningú en sigui criticada,
 que jo de l'estrella en sigui voltada.
 La capa de Sant Pere
 que em vagi davant i darrera;
 la capa de Sant Joan
 que em vagi darrera i davant;
 la de la Verge Maria
 que em sigui la meva guia;

la de Nostre Senyó
que em sigui la meva salvació.

(*Molins de Rei.*)

ALTRA PER AL POSAR-SE EN CAMÍ, VARIANT DE L'ANTERIOR

En nom de Déu me en poso en guia
de la humil Verge María,
els àngels són trenta tres;
de cap lladre sigui lligat ni pres,
de cap mala llengua sigui escomès
Cans i llops les dents serrades;
la creu de Sant Pere
vagi davant i darrera;
la creu de Sant Joàn
vagi darreja i davant;
la capa de Nostre Senyó
sigui la nostra salvació.
Amén. Jesús.

(*Esparraguera.*)

(*Continuará.*)

Crònica del Centre

MAIG DE 1916

EXCURSIONS I VISITES

SECCIÓ DE SPORTS DE MUNTANYA. — El dia 14 de maig, diversos socis d'aquesta Secció efectuaren una visita als importants enderrocs del castell de Montsoriu.

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA. — El dia 7 del propi mes, aquesta Secció féu una sortida de mig dia a Moncada, Vallensana, Monestir de Sant Jeroni de la Murtra, torra «Pallaresa» i Santa Coloma de Gramanet.

El dia 21, altra, d'un dia, per la plana de Vich, recorrent Vich, Folgaroles, Vilanova de Sau (Riera major, Pont de la Mala Fogassa), Sant Sadurní d'Ossormort i Sant Julià de Vilatorrada.

El dia 28, visitaren els jardins de la torra «Cuadros», propietat de D. Bru Fournier Cuadros.

SECCIÓ D'ENGINYERIA. — El dia 17, efectuà una visita a la fàbrica de comptadors de gas dels senyors «Hijos de Federico Ciervo», i després, la fàbrica de gas de la societat catalana de «Gas y Electricidad, S. A.»

El dia 28, s'arribaren fins a Bellmunt, per a visitar les mines de plom de propietat dels Srs. Folch i Albiñana.

CONFERENCIES

Dia 5 de maig. — D. Antoni Cot i Pausas, donà una conferència sobre una excursió al Santuari de Sant Joan de l'Herm.

Dia 12. — D. Josep M.ª Soler i Coll, de la Secció de Geologia i Geografia Física, començà una conferència sobre una excursió científica a la Seu D'Urgell, Sant Joan de l'Herm, Vall d'Aràn i Renclusa.

Dia 17. — Tingué lloc, en aquest CENTRE, la celebració d'una vetllada iberista, en la que hi prengueren part el Sr. D. Francesc Carreras i Candi, el qual dissertà sobre *Fonaments històrics de l'iberisme a Catalunya*; el Sr. D. Eduard Vincenti Bravo, sobre *El problema local en relació con el iberismo*, i D. Francesc Liron Fontanals, sobre *L'iberisme com a norma sociològica de renaixement nacional*.

Dia 18. — El Dr. D. Francesc X. Parés i Bartra, donà una sessió de projeccions fotogràfiques, originals de dit senyor, referents a Suïça, i especialment de les poblacions de Ginebra, Friburg, Berna, Interlaken, Meiringen, Lucerna, Zurich, Schaffhausen i Neuhausen.

Dia 19. — D. Josep M.ª Soler i Coll acabà la ressenya d'una excursió científica anteriorment començada.

Dia 26. — El president de la Secció de Geologia, Rvnt. Dr. D. Marià Faura i Sans, començà una conferència sobre *Una excursió científica per les altes valls d'Aragó i Navarra*, descrivint el trajecte comprès des de La Renclusa, fins a Panticosa.

Dia 31. — El mestre D. Joaquim Pecanins, director de l'*Orfeó Manresà*, donà una interessantíssima conferència sobre folk-lore, amb la cooperació de la professora del mateix orfeó, Srta. Rosa Miró, la qual cantà, amb esquisit gust, els exemples.

CICLE EXTRAORDINARI DE CONFERENCIES

Dia 6. — El Dr. D. Ramón Jardí, tractà, amb objectiu vulgaritzador, de *Les observacions meteorològiques*; fent projeccions i mostrant cartes, especialment d'aerologia.

Dia 13. — *Austràlia*, per Mr. Mac Connell. Aquesta conferència, donada en anglès, fou traduïda per D. Eladi Homs, i acompanyada amb projeccions.

Dia 27. — D. Francesc Carreras i Candi, acabà el cicle extraordinari de conferencies que tan brillantment ha vingut celebrant-se, amb una conferència sobre *La evolució toponímica a Catalunya*, assenyaladament en els noms de les pedres.

CONVERSES D'ARQUEOLOGIA CRISTIANA

Durant el pròxim passat maig, seguí D. Pelegrí Casades i Gramatxes donant les següents converses d'arqueologia bisantina:

Dia 1. — Els mètodes de construcció. — El palau de Dioclecià a Spalato i l'art bisantí.

Dia 8. — Santa Sofia de Constantinoble. — Historia, descripció i influència d'aquest monument en l'arquitectura i arts bizantines.

Dia 15. — Influència de Constantinoble en la formació i propagació de l'art bisantí. — De l'Arquitectura religiosa i civil en dita ciutat.

Dia 22. — La Syria i sos monuments protobizantins. — L'Àfrica del nord. — Grans construccions en el primer període bisantí. — Exemplars més notables.

Dia 29. — De les esglésies bizantines en terra d'Egipte, en els segles v i vi. — Ornamentació escultòrica i pintures. — Assumptes. — Caràcter decoratiu d'alguns exemplars.

DONATIUS PER A LA BIBLIOTECA

De D. Rafael M.ª de Labra : *Mi primer discurso parlamentario*. — De don Joan Santamaría Monné : *L'art del bon excursionista*. — De D. Ramón Vergés Paulí : *Espurnes de la llar*. — De la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans : *Els elements discrets de la matèria i la radiació*. — De la Sociedad Médico Farmacéutica de los Santos Cosme y Damián : *Acta de la sesión pública inaugural del curso Académico de 1915 a 1916*. — De la Comisión de Colonias Escolares y Escuelas del Bosque : *Actuación pedagógica de la Comisión*. — De la Real Sociedad Geográfica : *Cuadragésimo aniversario*. 1876-1916. — De la Real Academia de Ciencias y Artes (Boletín enero 1916) : *Estudio de las superficies de los cristales como base y fundamento de un cálculo cristalográfico distinto del usual*, pel Dr. D. Jesús Goizueta y Díaz; *Neurópteros nuevos o poco conocidos*, pel R. P. Longinos Navas, S. J.; *Noticias anatómico biológicas del «Oligomerus brunneus» oliv. y de su parásito el «Pediculoides ventricosus»*, Newp., pel Dr. don Josep M.ª Bofill i Pichot.

Noves

PER LA CONSERVACIÓ DE NOSTRES PINTURES MURALS. — S'ha oficiat al Vicari Capítular de la Diòcesi de Vich que el CENTRE veuria amb molt gust que fes els possibles perquè el regent de la parroquia de Sant Sadurní de Ossormort no es veiés obligat per falta de lloc a utilitzar com a magatzem el local on hi ha preuades pintures murals, en detriment de les mateixes.

LES CREUS DE PEDRA DE CATALUNYA. — S'han rebut notes de creus, per l'inventari gràfic que s'està preparant, de D. Josep Gallés (Castelltersol),

acompanyant diverses fotografies; de D. Fidel de Moragas (Valls); del Rnt. Joaquim Boronat, prev. de Forés (Tarragona); del Rnt. Narcís Ribot, prev. de Sant Jordi Desvalls; de Mn. Jaume Bosch, rector de Navata; de Mn. Joan Closa, rector d'Esplugues del Llobregat; de Mn. Pau Bertràn, rector de Pasamanant, i de Mn. Rosèn Llosas, rector de Santa Maria de Miralles, amb un típic costum que s'observa a l'església d'aquell terme nomenada de Sant Romà.

També s'ha rebut una atenta comunicació del Vicari Capítular de la Seu de Vich, contestant a una recomanació que se li féu pel CENTRE, dient que aquell capítol tindrà el major interès en la reedificació de la creu de terme de Pujalt.

CONVITS. — Durant el mes de maig, ha estat convidat el CENTRE en els següents actes:

A la festa religiosa que, en honor de son patró, celebrà el Col·legi Notarial, assistint-hi coma delegat el president de la Secció d'Arqueologia, D. Pelegrí Casades i Gramatxes.

A la festa dels Jocs Florals, assistint-hi, en nom del CENTRE, la presidència.

Per l'Associació d'Arquitectes de Catalunya a la inauguració del Segundo Salón Nacional de Arquitectura.

Per la Lliga Barcelonina d'Higiene Escolar, a la conferència que donà en son local D. Francisco Bordas.

Per l'Institut d'Estudis Catalans a la festa de inauguració de l'Exposició del donatiu francès a la Biblioteca de Catalunya, així com a la conferència que donà Mr. Lucien Poincaré, assistint-hi, en nostre representació, D. Pelegrí Casades i Gramatxes.

CANVI DE DOMICILI. — El grup excursionista Gorc negre de Les Corts, dona compte d'haver traslladat son domicili a la plassa de la Concordia, 10.

JUNTES DIRECTIVES. — S'han rebut oficis del Círculo Artístico, de l'Acadèmia de Higiene de Catalunya, de la Junta de Museus i de l'Acadèmia Científico-Mercantil donant compte de la constitució de les seves noves juntes directives. A totes elles sels agraeix profundament l'atenció.

CONVIT. — La casa Pujol Comabella i C.^a ha convidat al CENTRE per a presenciar els vols que en obsequi a les autoritats i corporacions féu el Sr. Hedilla, pilot i director de la construcció d'aeroplans de dita casa, no havent-hi pogut assistir per haver vingut extemporània la invitació.

CANVI DE PUBLICACIONS. — S'ha establert el canvi, de nostre BUTLLETÍ amb el de la Sociedad Astronómica de Barcelona.

De la mateixa manera amb Smithsonian Institution de Washington. U. S. A.

CONTESTACIONS. — Havent tingut notícia de que a l'església parroquial del típic poble de Bagà no estaven tal vegada guardades amb la cura necessària les valuoses joies arqueològiques que posseeix, el CENTRE es dirigí al bisbe de Solsona, a l'objecte d'interessar-lo per sa conservació, havent obtingut la següent favorable resposta:

«Contestant a vostra atenta comunicació del mes passat, em plau avans de tot, expressar-vos el meu agraïment pèl interès que vos i 'l Centre de vostra digna direcció vos preneu per la conservació de les joies artístiques de nostra amada terra.

Tinc especial cura de recullir i fer portar al Museu Diocesà tots els objectes artístics i arqueològics del Bisbat, que no son necessaris pèl culte, essent ja en nombre considerable els que s'han aplegat a dit museu desde que regeixo aquesta Diòcesi. Per lo mateix rebré sempre amb benevolença i agraïment tota indicació que vulgueu ferme, encaminada a destorbar que ningú, passant per sobre les disposicions vigents, enageni o fasi fonedisses obres d'algun valor.

He fet indagacions per a averiguar que hi ha de veritat sobre la denuncia que'm feu i resulta que fa alguns anys que foren destruïts dos sepulcres de fusta de la Parroquia de Bagà, que m'asseguren que estaven completament corcats, sens quedar-hi rastre de les inscripcions o gravats que haguessen pogut tenir.

He repetit ordes terminants en el sentit de que no s'atrevescan a inutilitzar cap objecte encar que sembli que no tinguin cap valor. — Deu vos guard molts anys. — Solsona, 8 de maig de 1916. — *Francesc, Bisbe.*

Honorable Sr. President del «CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.»

També l'Alcalde de Pujalt ha contestat favorablement a l'ofici que se li envià perquè la Corporació municipal se interessés per la restauració de la creu de terme d'aquell poble.

SOTSCRIPCIÓ. — La Comissió executiva del Monument a Pi i Margall ha demanat al CENTRE voti una quota per a sufragar les despeses de sa construcció, acompanyant una llista perquè pugui ésser omplerta.

Com de costum en aquests casos, s'ha exposat aquesta llista en el local social a disposició dels socis que vulguin sotscriure's-hi per alguna quantitat.

XALETS-REFUGIS. — La Junta directiva, d'acord amb l'arrendatari del nou xalet de la Renclosa, ha senyalat la data del 5 del pròxim mes d'agost per la inauguració oficial del mateix.

També ha pres l'acord de modificar el cap de la xameneia del xalet Ull de Ter, a l'objecte de veure d'evitar s'ompleni de fum per falta de tiratge, repassar l'alquitranat, arreglar el gasòmetre, posar vidres i proveir-lo de tot lo necessari per la pròxima temporada.

COS DE GUIES. — Per la Secció de Sports de Muntanya s'estàn ultimant els treballs per a l'organització d'un cos de guies de muntanya, els quals, proveïts dels oportuns carnets, podran prestar grans serveis als excursionistes.

COMISSIÓ D'EXCURSIONS. — L'Ajuntament de la vila de Tossa ha nomenat una comissió dita d'Excursions. L'objecte de la mateixa és informatiu i de propaganda, per a facilitar i freqüentar les visites a tan pintoresca com antiga població i els seus monuments.

El CENTRE EXCURSIONISTA l'ha oficialat felicitant-lo pel susdit acord, desitjant fossin molts els llocs de Catalunya que l'imitessin.

DIPOSIT CIENTÍFIC. — El Sr. Martí, de Puigcerdà, ha remès al CENTRE, en qualitat de dipòsit, mentre i tant no es porti a cap el Museu comarcal d'aquella vila, les troballes fetes en dos dòlmens; un d'ells, publicat en aquesta Revista, nomenat de Prullans, i que està situat a la collada d'Oreus, on se poden estudiar molta ossamenta humana, destrals de pedra, etc. Ha estat delegat al president de la Secció de Geologia, Mn. Marià Faura i Sans, perquè faci l'oportuna classificació, i puguin figurar en el naixent museu d'aquella Secció.

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aràn)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE MAIG DE 1916

TEMPERATURES (A L'OMBRA)				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES A 0°1 AL NIVELL DE LA MAR	
MITGES MENSUALS		MÀXIMA	MÍNIMA	MITGES MENSUALS	
8 MATÍ	4 TARDA	EN 24 HORES	EN 24 HORES	8 MATÍ	4 TARDA
12°04	15°37°	28°5° (dia 21)	2° (dia 9)	763°78	761°76
ESTAT DEL CEL				1 4 t.	Dies de pluja . . 15
				17 »	» de boira . . 12
				13 »	» de rosada . . 2
				Dies serens . . 11 8 m. » nuvolosos. 6 » » coberts. . 14 » Arc de Sant Martí (dia 5) Tronades (21, 25)	
HUMITAT RELATIVA		NÚVOLS		NUVOLOSITAT	
MITGES MENSUALS		CLASSE DOMINANT		MITGES MENSUALS	
8 MATÍ	4 TARDA	8 MATÍ	4 TARDA	8 MATÍ	4 TARDA
		BOIRA I NIMBUS	CÚMULUS	5°83	7°19
				VENT	
TOTAL DE PLUJA MENSUAL: 55°1 mm.		DIRECCIÓ DOMINANT		VELOCITAT : EN 24 HORES	
		8 MATÍ	4 TARDA	MITJA MENSUAL	
		NE	NE	17°783 kms.	

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i la Direcció del BUTLLETÍ deixen íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.